

El país 'imaginat' de Cahner i Fuster

El 27 de gener de 1959 uns educadíssims Max Cahner i Ramon Bastardes demanaven a Joan Fuster de col·laborar en una revista que pugnava per trencar el gel cultural franquista: 'Germinabit', la futura 'Serra d'Or'. El 22 de desembre de 1991 un tendre Canher confessava a Fuster que tenia "moltes ganes" de tornar-lo a veure. Entremig, trenta anys de correspondència, d'amistat i de passions culturals i nacionals compartides.

Ho afirma, amb contundència, Antoni Furió en les primeres línies del tretzè volum de la correspondència de Joan Fuster: "Si alguna vegada han existit els Països Catalans, ha estat, entre altres llocs tangibles i intangibles, en la correspondència, els llibres i els projectes editorials, culturals i civils comuns entre Joan Fuster i Max Cahner. Tot l'epistolari, al llarg de més de trenta anys de relació, i encara tota la vida –dit siga sense cap mena d'afectació retòrica– d'ambdós giren entorn d'aquest subjecte nou, d'aquest projecte de futur compartit entre valencians, mallorquins i catalans estrictes, que el primer 'imaginà' –en el sentit que s' 'imaginen' totes les nacions–, i li posà nom, i que el segon es va aplicar infatigablement a fer realitat, enmig de les incomprendiments, quan no de l'hostilitat, dels respectius conterranis, al País Valencià i al Principat".

Aquesta va ser la pedra angular de la relació entre Fuster i Cahner: una passió, consolidada en l'eficiència intel·lectual de tots dos, al servei de la qual van posar tota l'eficàcia i tot l'entusiasme. Una passió, a més, que també va deixar lloc per a una relació d'amistat i estima profunda. Relació, això sí, matissada –si se'n pot dir així– per la ironia que destil·lava en cada gest –i encara més, si eren sentimentals– el primer i per la contenció i l'ordre que definien el

caràcter del segon. Una relació, igualment, que es complementava i es completava amb suports igualment sòlids. Com ara la de l'editor i activista cultural Eliseu Climent i la de la historiadora –i primera dona de Max Cahner– Eulàlia Duran. Al servei, doncs, de la gran idea vital i nacional de Joan Fuster, Max Cahner va abocar un motor de projectes i conquestes. Reeixits i frustrats, segons el cas i el moment. No es pot entendre el "país imaginat" de Fuster sense el motor de querosè, tan acurat i disciplinat, de Cahner.

Antoni Furió continua: "Fuster va ser l'inspirador, l'assessor i el col·laborador fonamental i necessari en tots els projectes editorials de Cahner, des de *Serra d'Or* i Edicions 62 fins a la *Gran Enciclopèdia Catalana* i Edicions Curial; i Cahner va ser el millor intèrpret i executor de la projecció civil que posava Fuster en les seues idees, els seus escrits i els seus projectes". Aquest tàndem gairebé perfecte va patir sotrats. I tant! Pel mig hi va haver la remuneració econòmica que l'assagista reclamava amb més raó que un sant per als llibres que publicaven Edicions 62 o Curial. I la censura. I les tempestes que van haver d'aguantar tots els vaixells que noliejava l'editor. Relacions tenses o rebentades amb els seus col·laboradors i amb els seus finançadors. I anècdotes que potser ara semblen ridícules, com

els enfrontaments per culpa dels correctors, però que en aquells moments els van amargar la vida a tots dos. Per sobre de totes aquestes pedres, al fetge o a la butxaca, va lliscar sempre ferma una devoció i una estima compartides. Del començament al final.

La correspondència –i l'amistat– entre Joan Fuster i Max Cahner comencen quan el primer organitza els primers viatges de joves estudiants valencians a Barcelona, justament en un moment en què un també jove Max Cahner acabava de casar-se amb Eulàlia Duran, i només acaben amb la mort de Joan Fuster, l'any 1992. La relació va ser irregularment intensa. Amb moments de màxima precipitació i de distensió relaxada. En tots aquells anys, en totes aquelles cartes, hi ha una complicitat que no va afluir mai. Una identificació vital, cultural i nacional, que va superar les proves més dures del temps i de les complexes biografies dels dos personatges. Va ser Max Cahner qui va proposar a Joan Fuster la redacció de *Nosaltres, els valencians*. I va ser Joan Fuster qui va inspirar a Max Cahner bona part dels seus projectes, qui hi va confiar tant que va acabar nomenant-lo marmessor, juntament amb Joaquim Maluquer, Fermí Cortés i Eliseu Climent.

La primera carta de Max Cahner dirigida a Joan Fuster, signada conjuntament amb Ramon Bastardes i datada el 27 de gener de 1959, el tracta de "distingit senyor" i manté un to de severa educació, adequada a la proposta professional que li fan arribar: "Ens adrecem a vostè, per indicació del senyor Jesús Martínez Ferrando, per donar-li a conèixer una revista: *Germinabit*. Tenim la gosadia de demanar-li la seva col·laboració perquè creiem necessària la presència del País Valencià a la nostra revista. Cal que els lectors barcelonins –perquè de moment gairebé tots els subscriptors són de Barcelona– coneguïn millor el caire valencià de Catalunya; i no ens referim només a l'aspecte literari. Fóra interessant que poguéssim donar informació

Trobada de catalans i valencians al desert de les Palmes, a Castelló: entre ells, Max Cahner, primer per l'esquerra, i Joan Fuster, assegut a la dreta.

sobre música, art o altres activitats no específicament literàries, i fins i tot, sobre problemes socials i econòmics". Sis mesos més tard, un desbordat Joan Fuster contesta a Cahner amb unes disculpes que sovintejaran després en la relació: "Suposo que estaràs ben indignat amb mi per la meua absoluta falta de formalitat a complir les promeses que et vaig fer: ni t'he enviat la col·laboració que em demanaves, ni tan sols t'he buscat el corresponsal que volies. Tens tota la raó del món, i jo reconec humilment la meua culpa. Però tinc molta feina i no he pogut escriure't cap paper mitjanament potable d'aqueix *Germinabit* tan preciós que fas".

Trenta anys més tard, el 29 de juliol de 1990, en una de les etapes més dures per a l'escriptor, una de les darreres cartes de Fuster evidencia la complicitat crepuscular que ho ha superat tot: "Per a la Isabel i per a tu –i per al petit Max també, és clar– la més cordial enhorabona. Un dia o altre hauré de pujar a Sant Vicenç i conèixer la Joana Constança, i tornar-vos a veure a tota la família. No sé quan ho podré fer. Ni la salut ni

l'ànim em són propicis, ara com ara, a sortir de casa. Però confio que això –aquesta mena de 'desgana'– passarà, i ja tindrem ocasió de veure'ns, i parlar de tantes coses que hauríem d'haver parlat". L'ocasió va arribar perquè la "desgana" va quedar finalment desbordada pel "retorn" d'un Joan Fuster que la mort va frustrar.

Pel mig, el deure "complert": "Benvolgut Max: No et queixaràs de mi! Ací tens l'article sobre Riba: crec que em vas suggerir tu el tema: 'Riba crític', o potser l'Albert Manent, o potser ho he somniat; el cas és que he escrit sobre això. Si no t'agrada, ho estripes i en paus. Que la Mare de Déu et faci un sant!". La ira: "Benvolgut Max: Efectivament, vaig passar per Barcelona el dia 1. Va ser una estada curta, a penes 24 hores, de retorn del Mas Pla, on havia fet un breu sojorn. ('Sojorn' és una paraula molt com cal, digna dels vostres correctors). A Barcelona no vaig veure pràcticament ningú. De tota manera, crec recordar que en una carta meua a Bastardes, de fa unes setmanes, us indicava la possibilitat d'aquest viatge.

Si de veres teníeu interès que parléssim, no us hauria costat res fotre un cop de telèfon a Maluquer i preguntar-li la data de la meua arribada. I sí: estic realment enutjat amb Edicions 62. No pas, ben bé, per la qüestió dels cèntims, sinó per una sèrie de reaccions verbals i de conducta vostres, que no m'esperava, i que m'han irritat. Ho lamento. Si ens haguéssim vist a Barcelona, us hauria obsequiat amb un sermó iracund: això que us heu estalviat". O la ironia: "Mi caridu amigu Macs: Mui bien, eh? Essu d'habert-a amancipadu da l'Anciclopèdia ma pareça asplèndidu. Ahora solu falta ca Dios Nuestro Sanyor ta pruteca. Io, si l'Alis-sáin lu arregla, bandré a Barçalona an tornu del 25. Asperu ca ma recibireis con al carinyu da siempre. Bassitus".

Max Canher i Joan Fuster es van admirar, es van completar i es van estimar. Una correspondència necessària per a entendre el país "imaginat" ho certifica. Un epistolari creuat crucial per deixar la imaginació de costat i començar a concretar el somni.

Vicent Sanchis